



**K VÝKLADU NIEKTORÝCH PREJAVOV  
PRI ALKOHOLICKEJ CHARAKTEROPATII  
Z HLADISKA TEÓRIE PODMIENOVANIA<sup>\*)</sup>**

J. FLEISCHER, I. ŽUCHA

Katedra psychiatrie LFUK, Bratislava.  
vedúci: Prof. MUDr. E. Guensberger

**S ú h r n**

V klinických prejavoch alkoholizmu významný podiel majú stenické formy správania sa, ako aj typický psychomotorický prejav. V práci sa poukazuje na to, že pri formovaní týchto fenoménov sa zúčastňuje klasický a aj inštrumentálny podmieneno-reflexný mechanizmus. Hyperkompenzácia alkoholika vyplýva zo psychopatologických zmien celej osobnosti, ale prejavy, ktorými sa manifestuje v konkrétnom správaní sa, spolu určujú bazálne neurofyziologické mechanizmy. Pritom sama hyperkompenzácia sa môže považovať za komplikovanú inštrumentálnu podmienenú reakciu. Poukazuje sa na účinné mechanizmy komplexnej liečby, ktorá zahrňuje jednak klarifikáciu ako faktor, ktorý inhibuje podmienené odpovede, jednak substitúciu inadaptívneho stenického správania sa adaptívnym ako faktor, ktorý mení patogénne spätné väzby na terapeutické.

<sup>\*)</sup> Protialkoholický Obzor 2, 1975, s. 33 – 35

Prednesené 21. 11. 1975 na schôdzi Slovenskej psychiatrickej spoločnosti, konanej pri príležitosti jubileí doc. MUDr. O. Tesařovej, CSc., doc. MUDr. J. Molčana, CSc., primára MUDr. T. Miššíka, CSc.

**J. FLEISCHER, I. ŽUCHA / K VÝKLADU NIEKTORÝCH PREJAVOV  
PRI ALKOHOLICKEJ CHARAKTEROPATII Z HLADISKA TEÓRIE  
PODMIENOVANIA**

J. Fleischer, I. Žucha: ZUR ERÖRTERUNG EINIGER  
SYMPTOME DER ALKOHOLISCHEN  
CHARAKTEROPATHIE UNTER DEM ASPEKT  
DER THEORIE DER BEDINGTHEIT

**Z u s a m m e n f a s s u n g**

Bei den klinischen Symptomen des Alkoholismus haben die stenischen Formen des Benehmens und auch die typischen psychomotorischen Symptome einen bedeutenden Anteil. Im Beitrag wird darauf hingewiesen, dass an der Formierung dieser Phenomene so wohl der klinische als auch der instrumentale Mechanismus der bedingten Reflexe beteiligt sind. Die Hyperkompensation des Alkoholikers geht auf die psychopathologischen Veränderungen der ganzen Persönlichkeit zurück, aber die Symptome und Kennzeichen, durch die er sich im konkreten Benehmen manifestiert, werden durch die basalen neurophysiologischen Mechanismen mitbestimmt. Die Hyperkompensation selbst kann als komplizierte instrumentale bedingte Reaktion angesehen werden. Es wurde auf die wirksamen Mechanismen der komplexen Behandlung, die einerseits die Klarifikation als den die bedingten Antworten nicht zulassenden Faktor und andererseits die Substitution des inadaptiven stenischen Benehmens durch das adaptive als den die pathogenen Rückbindungen in die therapeutischen ändernden Faktor einschliesst, hingewiesen.

J. Fleischer, I. Žucha: OF THE EXPLANATION  
OF SOME DEMONSTRATIONS IN ALCOHOLIC  
CHARACTEROPATHY FROM THE VIEWPOINT  
OF THE THEORY OF CONDITIONING

**S u m m a r y**

In the clinical demonstration of alcoholism an important share have sthenic forms of behaviour and a typical psychomotoric demonstration as well. The work points out that in the forming of these phenomena a clinic and instrumental mechanism of conditioned reflex take part. The hypercompensation of an alcoholic results from the psychopathological changes of the whole personality, but his demonstrations in a concrete behaviour determine basally the neurophysiological mechanisms. The hypercompensation itself can be taken as a complicated instrumental conditio-

## J. FLEISCHER, I. ŽUCHA K VÝKLADU NIEKTORÝCH PREJAVOV PRI ALKOHOLICKEJ CHARAKTEROPATII Z HLADISKA TEÓRIE PODMIENOVANIA

ned reaction. The effective mechanisms of complex treatment are pointed out, which comprise partly clarification as a factor which inhibits conditioned answers, and partly the substitution of an inadapative sthenic behaviour by an adaptive one as a factor which changes pathogenic feedbacks into therapeutic ones.

V klinických prejavoch alkoholizmu významnú úlohu majú expanzívne spôsoby správania sa, ktoré budeme ďalej v tejto súvislosti označovať ako stenické (chvastúnstvo, nepriliehavé zasahovanie, hrubé vtipkovanie), ako aj typický pohybový výraz.

Dôvod pre označenie stenické vidíme v potrebe vyznačiť jeho biologický antagonizmus s úzkosťou, ktorá je astenickým defenzívnym prejavom. Tieto prejavy podľa všeobecného súhlasu vyplývajú z mechanizmov osobnosti, najmä z hyperkompenzácie.

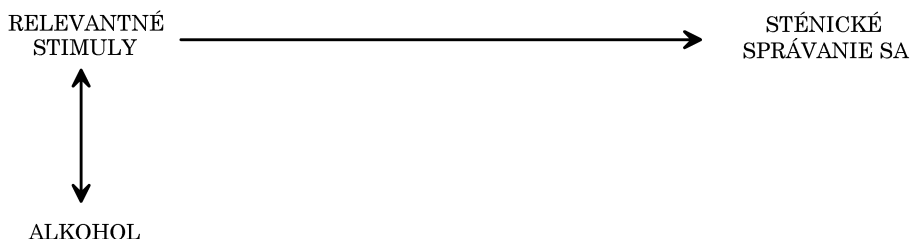
V našej práci chceme poukázať na možný podmieneno-reflexný mechanizmus genézy týchto prejavov.

Podľa takmer všeobecného súhlasu možno pod mienené reflexy klasifikovať ako „klasické“ a „inštrumentálne“. Kritériom klasifikácie je väzba motivácie na stimulus alebo na reakciu. Pri klasickom podmienenom reflexe sa



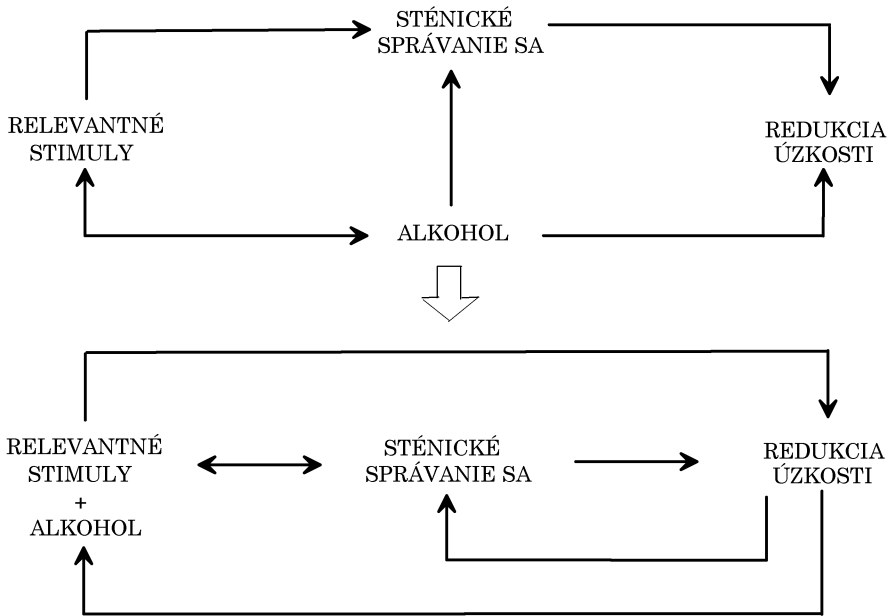
motivácia (pozitívne alebo negatívne posilnenie) viaže na stimulus, pri inštrumentálnom odmena alebo trest sa viaže na reakciu.

## J. FLEISCHER, I. ŽUCHA K VÝKLADU NIEKTORÝCH PREJAVOV PRI ALKOHOLICKEJ CHARAKTEROPATII Z HLADISKA TEÓRIE PODMIENOVANIA



V situácii alkoholika (a všeobecne konzumenta alkoholu) posilnením sú farmakodynamické účinky alkoholu. Tieto účinky charakterizujeme ako stenické správanie sa a jeho o motorický prejav. Ako vyplýva z druhého obrázku, konzumácia alkoholu sa asociuje s istými relevantnými situáciami (prostredie hostinca, kamarátska spoločnosť, všeobecne známy spôsob komunikácie a zábavy atď.). Ak predpokladáme, že klasické podmienovanie je u človeka prítomné – a tento predpoklad je experimentálne jasne overený – musíme dôjsť k záveru, že relevantné situácie sa môžu stať podmieneným podnetom, ktorý vybaví typické stenické správanie sa už aj v neprítomnosti alkoholu. Tento záver súhlasí s klinickou skúsenosťou, podľa ktorej typické stenické správanie sa alkoholika vzniká v určitých konkrétnych situáciách aj bez požitia alkoholu. Napríklad hlučnosť a odbrzdenosť v styku s priateľmi, ale aj niektoré konkrétne pohybové charakteristiky, napr. zvláštna intonácia reči a pod., sa môžu prejaviť alebo zvýrazniť už pri vstupe do hostinca, pri nalievaní prvého pohárika a pod. Istý probant dokonca uviedol, že sama situácia, v ktorej obvykle konzumuje alkohol, už pred konzumáciou mu spôsobuje subjektívny stav, ktorý prežíva ako ľahkú opilosť.

**J. FLEISCHER, I. ŽUCHA K VÝKLADU NIEKTORÝCH PREJAVOV PRI ALKOHOLICKEJ CHARAKTEROPATII Z HLADISKA TEÓRIE PODMIENOVANIA**



Trvalé udržiavanie stenického správania sa môže mať ako príčinu inštrumentálny podmieneno-reflexný mechanizmus. Vyplýva to z tretieho obrázku. Alkohol vyvoláva redukciu úzkosti farmakodynamickým pôsobením. Súčasne však vyvoláva stenické správanie sa, ktoré podľa biologickej veľmi všeobecného princípu recipročnej inhibície je nezlučiteľné s úzkosťou a možno ho teda považovať aj za faktor, ktorý redukuje úzkosť. Redukcia úzkosti podľa dobre overených dát je výraznou odmenou. Bude teda posilovať tak východiskovú situáciu (relevantné stimuly s event. konzumáciou alkoholu), ako aj samo stenické správanie sa. Z toho vyplýva, že inštrumentálne podmieneným mechanizmom bude alkoholik vyhľadávať situácie, v ktorých sa stretne s relevantnými stimulmi, ale súčasne bude preferovať stenické typy správania sa. Tieto spätovo-väzbovo riadené závislosti môžu fungovať aj relatívne nezávisle na konzumácii alkoholu, čo súhlasí s klinicky triviálnou

## **J. FLEISCHER, I. ŽUCHA / K VÝKLADU NIEKTORÝCH PREJAVOV PRI ALKOHOLICKEJ CHARAKTEROPATII Z HLADISKA TEÓRIE PODMIENOVANIA**

skúsenosťou, že alkoholik sa psychopatologicky manifestuje aj v čase, keď nie je opitý.

Z experimentov so zvieracím, ale aj s ľudským podmienením, vyplýva, že podmienovacou procedúrou možno formovať jednak individuálne odpovede, jednak typy odpovedí a celé stratégie odpovedí.

V našej súvislosti to znamená, že podmienenie formuje tak drobnosti v pohybových a výrazových prejavoch alkoholika (napr. zvláštny druh smiechu, mimiku a pod.), ako aj stratégiu jeho správania sa, napr. hlučnosť, surovosť, expanzitu.

Mechanizmy osobnosti alkoholika, v tejto súvislosti najmä hyperkompenzácia, vyplývajú na jednej strane z psychopatologických dejov vyššieho poradia, na ktorých sa zúčastňuje celá osobnosť, ale súčasne možno vyzdvihnúť, že na konkrétnom formovaní prejavov, ktoré z nich vyplývajú, sa zúčastňujú bazálne neurofyziologické zákonitosti. Na tieto súvislosti poukážeme preto, lebo v klinickej psychiatrickej literatúre sa bežne poukazuje len na súvislosť správania sa alkoholika s hyperkompenzáciou a v experimentálnej literatúre sa zase kladie dôraz na podmienený mechanizmus tendencie konzumovať alkohol, pričom uniká experimentálnym možnostiam sledovanie vzťahu podmienenia k trvalým zmenám alkoholika. Samú hyperkompenzáciu z psychopatologického hľadiska možno vyložiť ako reakciu osobnosti, kým z iného hľadiska ju možno interpretovať ako komplikovanú inštrumentálnu podmienenú reakciu, a to aj všeobecne, bez súvislosti s alkoholizmom.

Možno uvažovať o tom, aby sa tieto mechanizmy brali do úvahy pri zostavovaní terapeutického plánu pri komplexnej liečbe alkoholika. Podmienkou je dôsledné precizovanie postupu a jeho overenie ako terapeutického metódy. Napr. v racionálnej psychoterapii alkoholika by bolo odôvodnené objasniť alkoholikovi mechanizmy a aj podrobnosti jeho správania sa, pretože samá vedomá intervencia narušuje podmieneno-reflektorické väzby, ako bolo experimentálne preukázané, a teda objasnenie samo by malo mať terapeutický efekt v celom komplexe terapeutických účinných faktorov. Napr. vysvetliť primeraným spôsobom alkoholikovi, že jeho hlučnosť a veľavravnosť, chvastúnstvo, určité konkrétne pohyby i mimika, sú hyperkompenzáciou, ktorá má ako svoj neurofyziologický mechanizmus podmienené odpovede. Výsledkom tejto inštrukcie by mala byť terapeutom forsírovaná sústavná autokontrola spôsobov správania sa v priebehu kúry.

**J. FLEISCHER, I. ŽUCHA K VÝKLADU NIEKTORÝCH PREJAVOV  
PRI ALKOHOLICKEJ CHARAKTEROPATII Z HLADISKA TEÓRIE  
PODMIENOVANIA**

Okrem toho nahradenie i neadaptívnej stenickosti alkoholika adaptívny-  
mi stenickými postojmi môže premeniť patogénny spätno-väzbový okruh na  
okruh terapeutický.

Do redakcie prišlo dňa 8. 12. 1975